

Begrænsning – bekæmpelse af skader; årsagssammenhænge interesses modsætninger konfliktformer

Det er ikke muligt at gå i detaljer, dette kan bedst illustreres med omfanget af anmeldte arbejdsskader, som man dog regner med kun udgør ca. 47 % af alle indtrufne skader.

Skadetype	Ulykkesår				
	1993	1994	1995	1996	1997
Død	63	76	86	75	82
Alvorlige	4.877	4.410	5.001	5.162	5.064
Andre ulykker	39.980	43.908	45.376	46.138	45.940
Ialt	44.920	48.394	50.462	51.375	51.086

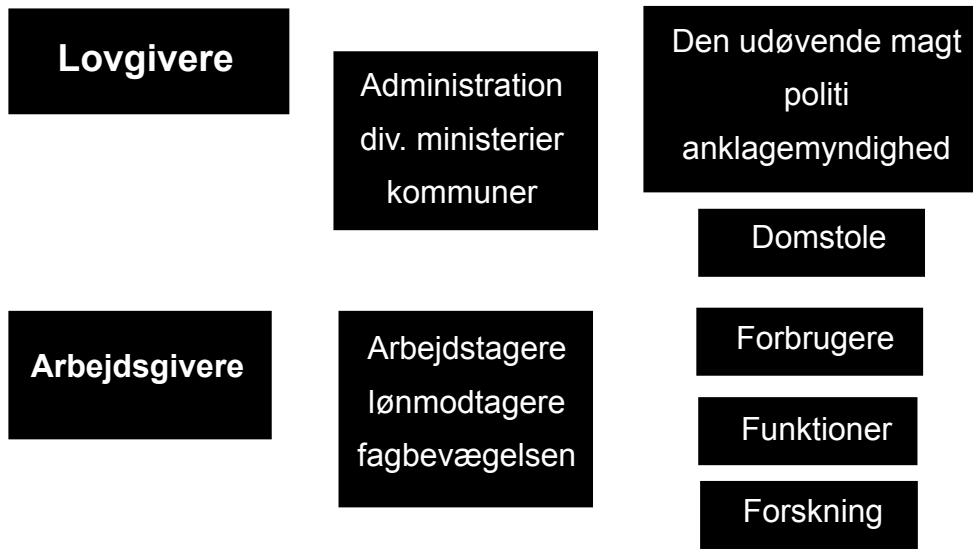
Nogle skadestyper har ikke ændret sig væsentligt igennem årene, mens andre først erkendes efterhånden, som vor viden primært gennem forskning forbedres.

1. Hvem er involveret i bestræbelserne på at begrænse omfanget af skader på personer – på miljøet?

2. Hvilke motiver har de?

3. Hvorledes fungerer de?

En skematisk fremstilling kan give et vist overblik:



Lovgivere

Skiftende regeringer har forholdt sig forskelligt til miljøpolitik og bestræbelserne for at begrænse arbejdsskader. Konsekvenserne kan spores i form af afgørelser mere eller mindre skjult for offentligheden, men primært i nedskæringer og manglende bevillinger.

Eksempel:

Arbejdstilsynet har siden den borgerlige regering overtog regeringsmagten i 1982 været udsat for nedskæringer. I forbindelse med planen om Rent Arbejds miljø år 2005 fik Arbejdstilsynet en midlertidig ekstrabevilling i 1997/98. Men på trods af denne er antallet af stillinger omregnet til helårsstillinger i Arbejdstilsynet stadig lavere end før 1986. Arbejdstilsynets begrænsede ressourcer indebærer, at langt fra alle virksomheder får tilsyn.

En borgerlig regering har primært som opgave at tjene privat kapitalistiske interesser, det vil sige landbrug, finansverden og industri. Argumenterne er de traditionelle, konkurrencehensyn osv.

Glemme må man ikke, at politikere i Danmark og i EU er udsat for lobbyvirksomhed, og at der manipuleres, ofte med skjulte frynsegoder, belønninger, som kan have et skær af korrupsion.

Administration
div. ministerier
kommuner

Lovenes administration er uddelegeret til forskellige ministerier, som under sig har forskellige styrelser.

Eksempel:

Ministerier for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, under dette ministerium sorterer bl.a. Fødevarestyrelsen.

Denne udøver kontrol med fødevarevirksomheder.

Eksempel:

Arbejdstilsynet er en styrelse under Beskæftigelsesministeriet. Arbejdstilsynet medvirker til et sikkert, sundt og udviklende arbejdsmiljø ved effektivt tilsyn, (kontrol) målrettet regulering og information.

Grundlaget for Arbejdstilsynets opgaver er arbejdsmiljøloven med tilhørende bekendtgørelser.

Eksempel på kommunalt tilsyn:

I Roskilde-kredsen er der f.eks. ansat 10 tilsynsførende. Der er 700 virksomheder med 20 ansatte og derover. Det skønnes, at dette svarer til et tilsynsbesøg hvert tredje år. Ikke alt er rosenrødt!

Den udøvende magt
politi
anklagemyndighed

Domstole

Hvis en kontrollerende myndighed konstaterer grov overtrædelse af gældende lov, anmeldes sagen til anklagemyndighed, som derefter forelægger et anklageskrift for domstol.

Der har været rejst en del kritik mere eller mindre berettiget. Man finder myndighedernes sagsbehandling for langsommelig og de afsagte domme for milde i forhold til de omkostninger lovovertrædelserne påfører vort samfund. I flere tilfælde har de anklagede undgået dom, da bevisbyrden er meget vanskelig, og fordi de anklagede har kunnet trække sagen ud ved hjælp af juridiske eksperters artisteri.

De har forhalet sagerne, således at forældelsesfristen på 5 år bliver gældende. Derved har firmaer undgået dom med påfølgende straf og erstatning.

Vi berøres alle af gældende lovgivning.

Her får du lidt eksempler:

Krav til elektriske installationer til brug i husholdningen eller til håndværksprægede aktiviteter er nøje beskrevet af vore myndigheder. Elektriske apparater skal være forsynet med et mærke, der viser, at det er gennemprøvet og godkendt af prøveanstalt. Hvor opvarmning sker ved gas er et årligt gennemsyn foretaget af autoriseret firma pligtigt – ligeledes skal skorstensfejere sikre mod skorstensbrande, og hvor der er brændeovn, skal de kontrollere om grænsen for forurening overholdes.

Indkøb:

Fødevarer skal være forsynet med deklaration, der oplyser fremstillingsdato – udløbsdato for holdbarhed – og indholdet i detaljer. Af hensyn til holdbarheden er mange fødevarer tilsat en række kemikalier, disse benævnes gerne som Europas landeveje. Tilsætningsstofferne kan være smagsstoffer eller stoffer, der forlænger holdbarheden, dette er ikke af hensyn til kunden, men til de næringsdrivende. Fødevarer er ofte vacumpakket – endnu har jeg ikke set oplyst om folien er en PVC, som er ufarlig. Problematikken er som for en del legetøj. Belgisk frugt og grønt kan være radioaktivt bestrålet. Frugt er ofte sprøjtet med giftstoffer for senere at blive behandlet således, at holdbarheden forlænges. For danske gartnerier og landbrug er fastsat normer for hvilke sprøjtemidler, der må anvendes – mængde og sprøjtemetoder. Begrundelsen er hensynet til dyreliv og vort grundvand. Sprøjtemidlet DNT er forbudt internationalt. Rovfugle i Nordsjælland var eksempelvis blevet sterile. Denne gift fandt jeg frit tilgængelig på den sorte børs i Bangladesh i 1985. Her var tilsyneladende tale om salg fra overskudslagre, som ikke var blevet destrueret.

Argumenterne for sprøjtning er konkurrencehensyn. Også dette er et falsum, da man efterhånden har udviklet dyrkningsmetoder, der gør sprøjtning overflødig. Da økologiske varer dukkede op, påstod man frimodigt, at disse varer ikke havde nogen fremtid på grund af merprisen. Erfaringen har vist, at disse varer afsættes i stadigt stigende omfang. Forbrugerne vælger produkter ud, hvor man har taget passende hensyn til sundhed og dyrenes velfærd. Æg fra burhøns er en saga blot – her har risikoen for at pådrage sig en salmonellaforgiftning haft sin betydning. Megen kritik er rettet mod EUs regulativer, som vi skal følge, men som stiller os væsentligt dårligere som forbrugere, end hvis de danske forordninger var gældende.

Psykiske skader forårsaget af stress

Kan pauser – ferier – tryghed i ansættelsen – varierende arbejdsopgaver modvirke arbejdsskader som stress?

1937; ferielov

Før man fik indført ferieloven, hvor man ved lov skulle holde ferie i 14 dage, og hvor man for første gang fik udbetalt feriepenge, kendte man ikke til at holde ferie, fordi man havde simpelthen ikke råd.

Når man var borte fra sit arbejde fik man ingen løn, men da denne var så beskeden, at man var tungen til at gå på arbejde her evig eneste dag, så derfor hvis man holdt fri, skulle man have sparet så meget op af ingenting, at man kunne dække alle de faste udgifter og derudover have penge til at holde ferie for.

Men flere og flere fabrikker lukkede i en kortere periode, og dermed stod arbejderne uden løn til at dække de daglige udgifter og uden penge til at foretage udflugter, endsige holde ferie for. Derfor kørte man f. eks. på sin skærveknuser af en cykel til familie og bekendte.

Far fik en gang overtalt mor til at køre til Lolland, en bagatel af 158 km. i et stræk, for at spare udgiften til en overnatning. Uden nogen form for træning, var det bare af sted, men før start skulle hun lige sørge for at pakke og smøre maden til turen. Mad og drikke, øl eller sodavand tog man med hjemmefra for at spare.

Når vi i dag suser ud ad motorvejene, er det svært at forestille sig vejene i 1930. erne, bakkerne var ikke jævnet ud som i dag. Ved Tappernøje mellem Køge og Vordingborg husker jeg den dag i dag, at bakkerne var lange, at de var stejle, selv om man stod op i pedalerne og jokkede for fuld hammer, endte man ubønhørligt med at skulle trække cyklen.

Gear til cyklen fandtes ikke hos almindelige dødelige og sadlerne gav uværgerligt sår i numsen. Turen var et mareridt for Else, men far fik alligevel overtalt hende til cykelture de følgende år, med besvær ganske vist og kun mod, at han højt og helligt lovede, at distancerne blev mere medmenneskelige.

Derfor begyndte de at bruge vandrehjem.

Men da ferieloven kom, var to uger en meget lang tid for min mor at være væk fra hjemmets pligter og sine mange småjobs, så far arrangerede derfor, at jeg tog med ham. Vi havde vandrekort, men også et lille telt og en primus.

Når vejret var til det, og vi som f.eks. ved Møens Klint fandt en god teltplads, bad vi bonden om tilladelse til at slå teltet op på hans mark. Den fik vi altid, vi forstod at råhygge. Mad lavede vi over bål eller på primus. Det var som regel mig, for min far den mandschauvinist kunne ikke engang lave en kop kaffe.

På en tur i Nordsjælland ville far flotte sig, nu skulle der være fest, vi gik ind på H.C. Andersens kro i Asserbo ved Frederiksværk. Vi bestilte dagens ret, jeg fik en sodavand, far en øl. Forventningsfulde og hundesultne ventede vi på lækkerierne. Dagens ret, Hasché kom på bordet, jeg stak lidt prøvende til det, og pludselig sagde far:

«*Du må ikke spise det.*» Nu kunne jeg også se store, hvide ormelignende væsener kravle o møve sig rundt.

«*Hvad er det far?*»

«*Maddiker, maden er fordærvet, den er livsfarlig at spise.*»

Far kaldte på tjeneren og venligt i et meget dæmpet tonefald, gjorde far ham opmærksom på maddikerne. Tjeneren svarede uforskammet og flabet, hvorefter far bad om at tale med restauratøren. Igen svarede man ham grimt og ville fjerne maden, det modsatte far sig og prøvede endnu engang at være rar. Det prellede fuldstændigt af og derefter sagde han til mig:

«*De må ikke fjerne det hundæde der, hvis de prøver, skal du skrike op.*»

Han gik ind og ringede til politiet, hvad han har sagt, ved jeg ikke, men efter ca. 15 minutter dukker to betjente op og spørger efter far.

Far anmelder nu restauratøren for at sælge fordærvet og sundhedsfarlig mad. Betjenten spørger diskret far:

«*Har du prøvet at snakke med dem?*»

Ja»! siger far, som var meget rolig og behersket, «*det har jeg flere gange, men jeg er bare blevet fejlet af med meget frække uforskammetheder.*»

«*Vi kender dem godt, det er ikke første gang; men dette her er til at tage og føle på.*»

Tjeneren og restauratøren stod på spring for at fjerne maden (bevis-materialet) og give deres besyv med. Men den anden betjent havde meget højt forkyndt, at de kunne passe deres arbejde og ellers blande sig meget langt uden om.

«*Dette er meget enkelt,*» siger betjenten til far, «*jeg beslaglægger jeres mad; har du betalt?*»

«Nej!» «Det skal du heller ikke. Jeg går en tur ud i køkkenet og får det tømt, vi har ret god plads i bilen; jeg lukker Fanden Ede' me denne møgbutik; jeg tager hans bevilling med mig, han kan bruge sommeren på at forhandle med myndighederne om, hvornår han kan få bevillingen igen, så han igen kan lukke op».

Værten fik nu besked på, at restauranten var lukket, der måtte ikke serveres mere, i mellemtiden var den anden betjent sivet ud i køkkenet og holdt øje med, at man ikke lavede numre der. Betjenten kaldte på restauratøren og meddelte:

«Jeg har nu optaget rapport og gæsterne skal gerne videre.

Skal de to herrer betale?»

«Nej, Det skulle, vi da ikke», han beklagede meget.”

«Ja, sagde betjenten, «det skulle du have gjort noget før, nu får vi en masse arbejde, men du ender i retten og kommer givetvis til at betale erstatning til de to herrer».

Vi rejste os, og godtede os ved at se betjentene dirigere personalet frem og tilbage fra køkkenet til politivognen med de prøver, betjentene havde udvalgt. Vi kørte videre; sultne, men en oplevelse rigere.

Da vi havde kørt lidt, siger far:

«Det var nogle fantastisk, fine betjente, sådanne fyre skulle der være flere af».

Da jeg bliver større og tager på vandreture rundt i Danmark var andelsmejerierne et besøg værd. Altid stod en unge fremme, med en gratis kærnemælk, som man ikke ser i vore dage.

Kold med store smørklumper i. Man labbede i sig, så man var ved at revne og kunne ofte spare frokosten. En rigtig vandrefugls uniform var korte bukser, ternet skjorte og et spraglet tørklæde.





Omkostningerne ved farvetryk er store, derfor er bogen trykt i sort/hvid og dermed afviger de viste Smileys fra de originale.

Disse smiley kan du i dag finde ved indgangen til de restauranter og forretninger – hvor en patrulje fra fødevarekontrollen har aflagt besøg.

Havde ordningen eksisteret, da vi gik på værthus – ville vore trængsler sandsynligvis have været undgået.

Funktioner

De mange forskellige offentlige organer er koordineret med mere eller mindre held.

Bedst er de forskellige tilsyns funktioner at sammenligne med et kompliceret maskineri, hvor de mange tandhjul griber ind i hinanden. Bureaukrati – ineffektivitet og langsommelig sagsbehandling er en kritik, som fremføres igen og igen.

Da næsten alle virksomhedsformer og stort set alle faggrupper er berørt, vil jeg i det følgende begrænse mig til nogle få karakteristiske eksempler.

De fire smileys er ganske gode eksempler på forretningsgangen.

- 1.** Tilsynenes opgave er **kontrol** af at lovene overholdes.
- 2.** Herunder drøftes gerne evt. forbedringer. I større virksomheder deltager en af medarbejderne valgt sikkerhedsrepræsentant.

Der er således også tale om en **vejledende** funktion.

- 3.** I tilfælde af manglende «samarbejdsvilje», kan styrelsen fremsætte **påbud** (krav)

- 4.** Klare overtrædelser af lov eller manglende efterlevelse af påbud, kan medføre anmeldelse med efterfølgende **straffesag**.

Arbejdsskadestyrelsen behandler indberettede skadessager og tager derudover stilling til spørgsmål om erstatning. Tvivlsspørgsmål bringes for Arbejdsskaderetten.

Eksempler på skader:

Monotont arbejde med ensartet bevægelsesmønster

En lang række årsager til skader bliver først taget op med Miljøloven af 1975.

Eksempler:

Slagteriarbejdere – kassedamer – kontorpersonale (museskader)

Ergoterapeut – eller fysioterapeut kan rådgive om arbejdsstillinger, – bordhøjder – stole; samt ændring af arbejdsopgaver. Større virksomheder har ansat egne terapeuter.

Derudover vil man ofte foreslå pauser og en form for motionering (gymnastik i arbejdstiden). En virksomhed, som er velkendt for sine vel-smagende produkter rådgav om slankekur og kostsammensætning.

Tryghed i ansættelsen forudsætter, at medarbejderne tages med på råd ved afskedigelser og sikres rimelige fratrædelsesordninger.

Utryghed medfører stress og forøget sygefravær.

Arbejde i produktion; opskruet tempo – infernalsk larm

Akkordarbejde med priser, der er trykket i bund, har igen og igen været den indirekte årsag til, at arbejdere måtte tage chancer for at få smør og brød på bordet, medens de håbede på, at det trods alt gik godt.

Løntryk har været skyld i, at man har tilsidesat sikkerhedsreglerne – endelig skal jeg ikke undlade at pege på, at druk, sjuksk og dovenskab fra arbejderside har været skyld i unødvendige ulykker.

Men arbejdsgiverne var i mange år i det store og hele uinteresserede i at gøre noget for at beskytte arbejderne, hvis ikke det gav øjeblikkelig økonomisk gevinst. At de dog havde et medansvar for arbejderne, glemte de i farten, og snakkede ikke højt om, at de levede fedt af deres slid og slæb.

En såre enkel måde at komme disse skader til livs på er en bedre betaling af arbejdet, at indlægge pauser og lade arbejderen skifte til andre arbejdsopgaver.

På kort sigt kan det koste nedsættelse af udbyttet for arbejdsgiveren – på lang sigt sikrer det ham en stabil medarbejderstab.

Løsning af økonomiske problemer er overladt til arbejdsmarkedets parter.

Lokalers indretning

Det fysiske velvære er afhængig af lys – luft (udsugningsanlæg) – varme – kulde – træk også det rådgiver og vejleder de forskellige styrelser om.

Moderne maskiner

støjer ofte med højfrekvente lyde, som ikke umiddelbart kan høres, men som skader. Man har fastsat grænser for det tilladelige støjniveau.

Som kontrol, om de overholdes, foretages lydmålinger. Grænseværdien er 75 decibel. Overskrides denne grænse er høreværn påbudt.

Skaderne er nedsat høreevne og Tinnitus. (Susen i ørerne.)

Måling af støjniveauet i børnehaver og orkestre er næppe målt.

Lunge – åndedrætsskader

Allerede omkring 1890. erne blev asbestose (stenlunger) kendt fra canadisk minedrift, men uden reaktioner her til lands. En erstatningssag blev ført, men først efter langvarige retshandlinger fik arbejdere tilkendt erstatning. Stenlunger – er en uhelbredelig, stærkt invaliderende skade, som kendes fra flere brancher – støberier og lignende.

Erstatningssagerne blev trukket ud igen og igen.

Arbejdstagere
lønmottagere
fagbevægelsen

Først da fagforeningerne stillede socialrådgivere og jurister til hjælp for de skadeslidte, kom der lidt fart over feltet og resultater på bordet.

Det tempo sagsbehandlingen havde sandsynliggjorde, at de skadeslidte ville afgå ved døden inden et resultat forelå.

Resultater fra erstatningssager udeblev ikke, åndedrætsværn i form af masker dukkede op og lokaler, der tidligere var fyldt med støv og møg blev forsynet med udsugningsanlæg. Det var blevet billigere at forebygge end at skulle betale erstatning.

Let fordampelige stoffer – hjerneskader

Debatten rasede da et af vore største olieselskaber fremlagde en eksperts resultater. Mærkværdigvis konkluderede denne, at malere, typografer og andre, der havde været beskæftiget med let fordampelige væsker som terpentin, acetone og fortynder, men som nu var handicappet med hjerneskade, ikke var skadet af dampene, men at skaderne var forårsaget af druk (Alkoholisme).

I Danmark har vi efterhånden tradition for, at magthavere, hvad enten det er politikere eller arbejdsgivere nedsætter ekspertudvalg til at undersøge, om systemet har begået synder af forskellig art.

Eksperterne er ofte håndplukkede og kommer gerne med et «ekspertudsagn» i overensstemmelse med den betalendes ønsker.

Moralsk vurderet ligger betegnelsen prostitution på læben.

Metodens benævnelse: Syltekrukke.

Arbejdstagere
lønmodtagere
fagbevægelsen

Fagbevægelsen ydede de skadelidte assistance under erstatningssagernes behandling ved Arbejdsskaderetten i form af socialrådgiver og advokat.

Ved Malerforbundets utrættelige fodarbejde i snævert samarbejde med forskere lykkedes det at gennemføre, at opløsningsstofferne i maling blev erstattet med ufarlige vandbaserede malinger.

Kemiske skader – kræft og eksemmer

Nu skal giftstoffer være mærket, klassificeret og skal angive, hvorledes man kan beskytte sig mod giftens virkninger.

Tidligere havde man ingen anelse om stoffernes skadevirkninger, hvorfor mange givetvis går rundt med skader. For at beskytte arbejdere mod kemiske stoffers skadelige virkninger kræves forskning og kontrol, men dette arbejde er i høj grad afhængig af bevillinger fra det politiske flertal. Forskningen og den følgende beslutningsproces er langsommelig – og kan ikke hamle op med den kemiske industris talentfulde måde, at camouflere skadevirkninger.

Et område som i højeste grad trænger til forskning er kemiske stoffers indflydelse på forplantningsevnen, og på genetiske ændringer.

De kemiske virksomheders bevidste ændringer af deres produkters indhold og markedsføring vanskeliggør kontrol.

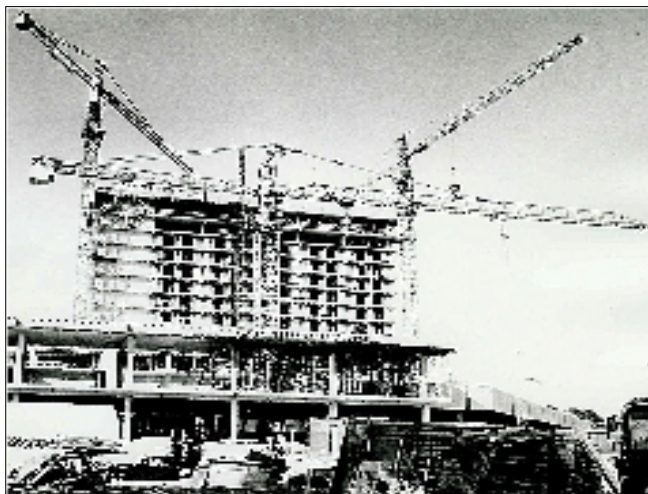
Fysisk overbelastning – tunge løft

Sammenlign de to billeder på næste side.

På det ene har du et mylder af arbejdere; på det andet et kolossalt opbud af kraner.



Hejseværker senere kraner har erstattet de tunge løft – byggeriet blev hurtigere – mere effektivt – billigere på kort sigt – dyrere på lang sigt på grund af byggesjusk.



Besparelse af arbejdskraft er ikke omkostningsfrit, derom vidner de mange byggeskandaler. Omkostningerne til udbedring for eksempel af svamp – skimmelsvamp ofte i skolebyggeri er i millionklassen.

Stilladset på Vesterbrogade i København er sikret mod faldulykker, bemærk gelænderet og elevatoren, som sparer arbejdere for tunge løft.



Let og elegant ved tryk på en knap skånes damen for et tungt løft – til gengæld må hun løbe meget stærkt for at overholde normen.

Betragt lastvogne – handicapbusser og noter dig de finurligheder, man har opfundet for at være befriet for tunge løft.



Ligegyldighed – druk – bagstræb

Dogmet: Det går nok, vi gør som vi plejer. Fedteri for arbejdsgiveren, ønsket om at holde akkorden ved at tilsidesætte sikkerhedsregler, angsten for at blive arbejdsløs har ofte spillet ind, når det går galt.

Et forbud mod spiritus kræver, at både arbejdere og virksomhedens ledelse i fællesskab er enige om mål – midler og metoder, og at man har den fornødne vilje og evne til at gennemføre et forbud. Alkoholisme var tidligere en væsentlig årsag til alvorlige ulykker, men da de fleste lønmodtagere skal holde sig ædru, når de skal hjem i egen bil er denne årsag aftagende. Derimod er opmærksomheden nu rettet mod rygere. Flere steder har man indrettet rygekabiner.

Forskning

I bogen: Det trådløse Samfund; Myter og Fakta; gør forfatteren Bente-Ingrid Bruun opmærksom på de farer, som stråling fra antennemaster – mobiltelefoner og trådløse Internetforbindelser udsætter os for.

Hun påpeger og dokumenterer, at de forskningsresultater, som påviser risikoen ved de nuværende høje grænseværdier for sendeeffekt er negligeret og forbigået i EU og dermed Danmark.

Grænseværdierne for skadelig bestråling er væsentlig lavere i lande udenfor EU. Forskere påpeger, at børn og unge er særligt modtagelige og kan pådrages livstruende sygdomme, som eksempelvis leukæmi og/eller hjernekræft. Bemærkelsesværdigt er det, at sendemaster med skadende effekt er sat op på eller ved skoler, fritidshjem og børnehaver f. eks. i Roskilde Kommune.

Pligter:

1. Arbejdsgiveren er forpligtiget til, at alt udstyr – maskiner – stilladser afstivninger osv. overholder de normer og regler, der er gældende.

2. Han er pligtig til at instruere sine medarbejdere i brug af udstyret.

3. Han er pligtig til at tegne en ulykkesforsikring for sine ansatte.

4. Læger skal indberette arbejdsskader til arbejdsskadestyrelsen.

Er lægerne uddannet til at diagnosticere arbejdsskader, som langsomt kommer snigende? Næppe! Og givetvis slet ikke, hvor der er tale om skader forårsaget af stråling. Det maner til eftertanke, at man i Stockholm gratis stiller strålingsikrede boliger til rådighed for borgere, der er allergiske overfor stråling.

Der erkender man problemet, i Danmark fortier man det eller latterliggør personer, der påpeger en fare, som i det næste tiår må betragtes som en tikkende bombe.

Konflikter

Når forhandlingens vej er udelukket har arbejderne kun sit eneste våben tilbage – strejken. En utrolig nem måde at undersøge om et lands demokrati kun er en fis i en hornlygte, kan du få ved at spørge, om arbejderne har strejkeret. Hitler indførte strejkeforbud som noget af det første, da han fik magten og Danmark havde ikke været besat af nazisterne i ret mange dage, før samarbejdsregeringen indførte strejkeforbud.

Arbejdsgivernes reaktionsmønstre

Lock out brugt på tre måder:

En enkelt person udelukkes fra arbejdet; **blacklistning**.

En enkelt virksomheds arbejdere udelukkes fra arbejdet.

En virksomhed, der bryder arbejdsgiveres indbyrdes hemmelige aftaler f. eks. med hensyn til lønforhøjelser uden for overenskomsten, eller ved at give tilbud, (mestergrise) der ikke passer de høje herrer, idømmes bøder eller udelukkes fra tjenesteydelser.

Denne aktionsform er dokumenteret i flere tilfælde, hvor kooperative organisationer havde afgivet tilbud på et arbejdes udførelse.

Stor lockout. Arbejdsgiverne lukker flest mulige arbejdspladser for at forhindre kolleger i arbejde i at støtte de strejkende kammerater.

Formålet er at tømme fagforeningernes strejkekasser. Dette imødegår fagforeningerne ved at modtage støtte internationalt, altså fra arbejdere i andre lande.

Stor lockout har en del til fælles med generalstrejke.

Arbejdsgiverne støtter økonomisk og på anden måde, de virksomheder, der har erklæret lockout.

Arbejderes kampmidler og metoder

Vilde strejker – «ulovlige» strejker

er arbejdsnedlæggelser, der ikke er varslet efter de regler, de to parter har indgået i septemberforliget. Disse strejker forekommer oftest, når arbejderne føler, at arbejdsgiveren har foretaget et overgreb, som f. eks. ved fyring af tillidsmand eller lignende.

Arbejdsgiveren indbringer derefter strejken for arbejdsretten, som næsten pr. automatik idømmer arbejderne klækkelige bøder og giver dem pålæg om at genoptage arbejdet straks.

For at undgå bøder bruges ofte Sit Down strejken, hvilket kort sagt betyder, at man bliver på arbejdspladsen i arbejdstiden og afventer, at arbejdsgiveren skal besinde sig. Afholdelse af faglige møder er et andet virkemiddel. Under en ulovlig strejke er det de faglige organisationer forbudt at støtte de strejkende økonomisk, hvilket betyder, at arbejdere, der har indbetalt dele af deres løn til strejkekassen, ikke kan få deres egne penge udbetalt, når de konflikter på denne måde.

Arbejd efter reglerne

Metoden er anvendt i adskillige tilfælde. Den bedst kendte og bedst illustrerende er buschaufførernes kampagne i København, hvor de til punkt og prikke overholdt færdselsloven og tog det videste hensyn til passagerer og andet godtfolk. Det var noget uvant at se busser tålmodigt ventende på, at selv svært gangbesværede kom op og på plads. Resultatet var utålmodigt ventende passagerer.

Den første bus i konvojen blev fyldt til bristepunktet, de efterfølgende busser var gabende tomme.

Lovligt varslede konflikter

Disse er næsten altid af et så stort omfang, at livsvigtige funktioner i samfundet er truet. Derfor har man lovgivet for at afbøde de værste skader. Tvungen voldgift er et af midlerne, de stridende parter tvinges til forhandlingsbordet, og hjælper det ikke, kan regering og folketing trække i nødbremsen ved at vedtage særlove, der tvinger de stridende parter til at genoptage arbejdet. For at forhindre indgreb fra lovgivningsmagten varsler de faglige organisationer, på forhånd hvilke områder i samfundet, der ikke vil blive berørt af strejken, eksempelvis sygehuse, redningsvæsen.

Sympatistrejker

Arbejdere går af og til i strejke for at støtte deres strejkende arbejdskammerater.

Eksempel:

Renovationsarbejdere er i strejke. Affaldet – skidt og møg hober sig op i sommervarmen. Konflikten trækker ud, alle er møre, strejken bliver upopulær, og for at få en hurtig afgørelse kan f. eks. chauffører, der kører brændstof ud, pludselig stoppe al udkørsel af olie og bensin. Denne metode er effektiv og har givet positive resultater på meget kort tid. Mange har fået øjnene op og erkendt, at alle disse mange små, grå, ofte underbetalte mennesker upåagtet holder gang i funktioner af største betydning for os alle, sådanne strejker kaldes også for **punkstrejker**.

Blokader – civil ulydighed

Fysisk blokade er kendetegnet ved, at arbejdere står ved alle virksomhedens indkørsler og indgange og ved ikke-voldelig optræden forsøger at hindre skruebrækkere (strejkebrydere) i at komme ind på virksomheden. Denne aktionsform udvikler sig så at sige næsten altid til blodige sammenstød mellem de strejkende og borgerskabets forlængede arm – ordensmagten – politiet. I USA har politifolk brugt skydevåben mod ubevæbnede arbejdere i Danmark bruger man hunde og knippelsuppe. Sidst ved buskonflikten i Ribe blev flere arbejdere, trods det, at de var ikke-voldelige, dvs. på trods af, at de stod stille og ikke satte sig til modværge, skambidt af politihunde. Min påstand om, at dansk politi igennem historien ensidigt har varetaget borgerskabets interesser, kan du være uenig i, men jeg vil bede dig finde et eneste sted i dansk arbejderbevægelses historie, hvor dansk politi har beskyttet arbejdere mod overgreb.

God arbejdslyst – hidtil har mine anstrengelser været forgæves.

Individuelle – illegale blokader – «privat» initiativ

Eksempel 1:

Tjenerforbundet forhandlede med forskellige restauratører for at få alle ansatte organiseret i fagforeninger, hvilket var en pligt for organiserede arbejdsgivere i henhold til septemberforliget.

Man søgte at få en overenskomst, der sikrede de ansatte en løn svarende til den, der var gældende indenfor branchen. Forhandlingerne brød sammen, og man gik i strejke med de sædvanlige fysiske blokader.

Uden at fornærme nogen, må man betegne restaurationsbranchen som de holdningsløses, de „lystigt“ ubekymredes branche.

Det viste sig hurtigt, at mange ansatte var nassere, skruebrækkere uden faglig stolthed og uden forståelse for, at det her drejede sig ikke blot om en kamp for deres egne personlige interesser, men også en kamp for de svagere sjæle i branchen, og at en sejr ville få betydning år fremover. Strejkerne fik først effekt, da leverancerne udeblev. Chaufførerne fra bryggerierne stoppede ganske enkelt tilførslerne af øl.

Eksempel 2:

I et mindre firma havde to overklassedrenge arvet faderens virksomhed. Deres arbejdsmæssige interesser var ikke i forgrunden, hvorfor de havde overladt de administrative ledelsesfunktioner til venner og bekendte. Disse var alle udgået fra småborgerlige hjem med klaver i hjørnet. Deres baggrund var det hellerupske miljø – i og med at de var suset fra vuggen til deres forretningsmæssige karriere uden problemer, havde de ikke ringeste fornemmelse af lønmodtagere, af folk, der var så ubegavede, at de måtte arbejde for at få til føden.

Kun én af de ansatte var medlem af en fagforening, nemlig undertegnede, men det holdt jeg klogeligt min mund med. De ansatte følte, at de var ansat i en stilling, hvor et avancement til direktør lå lige for, hvorfor de af bedste evne forsøgte at udholde en tilværelse på sulteløn og med stort talent skjulte de mere end nedslidte habitter, de drøede rundt i. Forvalteren var kronisk alkoholiker – drukkenbolt – dertil en fedterøv, der sleskede for de høje herrer og som orienterede disse om kollegernes gøren og laden. Kan man betegne ham som Vertrauensmann? Eller stikker? Hans fortid under den tyske besættelse lå i mørke. Dertil var han kolerisk, hvilket især kom til udtryk, når han i sine godt skjulte brandterter havde klokket i leverancer.

Han sparkede nedad i systemet.

Men der var kun én at sparke til og det var Jensen, en skikkelig ung mand, opvokset i den værste slum, småtbegavet, ikke akademiker og derfor udstyret med meget ringe litterære kundskaber. Staklen blev jaget rundt i manegen, og når forvalteren kunne ane klager i horisonten blev Jensen jaget ud i trafikken i sin lille varevogn med besked på at køre som død og helvede og lade hånt om hastighedsgrænser og andre finurligheder.

En eller anden syntes, at Jensen skulle have en håndsækning og repræsentanter fra chaufførernes fagforening bad firmaets ledelse om et møde for at få tingene forhandlet på plads. Mødet gav intet resultat. I de følgende dage kunne jeg høre ledelsen og de ansattes vurdering af fagforeningsfolkene.

De må da være vanvittige, at de tror, de kan diktere os, hvad vi skal. Nogle dage går, chauffører, kolleger til Jensen prøver at forklare ham sagernes sammenhæng, men Jensen forstår dem ikke, kan/eller vil ikke. Han havde jo heller ikke ret meget mellem ørerne.

En formiddag skal Jensen levere varer i havnen. Han kører ind og frem i en kø af lastvogne. Men pludselig står køen stille, lige akkurat der, hvor Jensens bil befinder sig. En lastvogn foran og én bagved er parkeret så tæt, at Jensen er låst fast. Han vil gerne væk.

Han står ud, henvender sig til de nærmeste, men de råder venligt Jensen til at ringe hjem og forklare, at han nok ikke kommer ud af køen i dag. De viser ham til en telefon i den anden ende af havnen. Jensen sjosker derudad. Da Jensen kommer tilbage, opdager han til sin forfærdelse, at de to lastvogne er erstattet af to tonstunge trækasser, én foran og én bagved hans vogn. Jensen går igen for at telefonere, det tager sin tid, for nu er der en lang kø foran telefonboksen.

Omsider dukker en oprørt direktør i nydelig habit op.

Men nu er kasserne pist væk borte. Firmaets varevogn står ensom og forladt, den lyser som et fyrtårn, men spærrer for al tilkørsel. Lastvognene har hylet længe, indædt og vedvarende i hornene. Chaufførerne vil gerne passe deres pligter. En betjent står nu ved vognen og noterer i den lille sorte bog. Direktøren siger meget til betjenten, hurtigt og vredt, men situationen er overophedet – nærmer sig kogepunktet – vrede stemmer lyder, og da betjenten ikke vil gå glip af formiddagskaffen, skærer han igennem. Om han ligefrem har sagt, hold kæft til direktøren skal være usagt, men at der ville vanke en bøde, og at den vogn skulle flyttes her og nu, herskede der ikke tvivl om.

Jensen og direktøren forsvandt med uforrettet sag. I firmaet gik bølgene højt, man følte sig forurettede og fandt i sin visdom på at fyre den ringest betalte og mest forsvarsløse – Jensen.

Man annoncerede efter ny chauffør, men måtte konstatere at «skumle» personer befandt sig ved alle firmaets indgange.

Når en person kunne ligne en ansøger til det ledige job, fandt en ordveksling sted. End ikke skyggen af en aspirant viste sig. Dagene går – varerne hober sig op – man bad mig om at køre – men jeg turde ikke – sådan som det har udviklet sig, kan jeg risikere det værste.

En modig medarbejder forsøgte, men blev stoppet allerede i porten. Hvad, man har sagt eller gjort, er uklart, men han vendte noget rystet tilbage uden at få leveret varerne. Firmaet forsøgte nu, at få de forskellige virksomheder til selv at hente deres varer, men også her var lukket.

I sin nød henvender man sig til fagforeningen, man forhandler en aftale på plads og får en chauffør anvist af fagforeningen. Denne dukker op. Han var skolet, han kunne alle paragrafferne i arbejdsaftalen selv i søvne. Når forvalteren forivrede sig, gav han sig god tid til, uanset, hvor meget det hastede, roligt og sagligt at forklare denne, hvilke regler, der var gældende.

Et kursus i færdselsloven blev det også til.

Denne rolige mand, med en sjælden veludviklet selvbeherskelse måtte være håndplukket af fagforeningen, lidt ærgerligt måske især for undervisningssektoren, der her gik glip af den fødte pædagog.

Stikordsregister

P = personregister

0 = register for steder og organisationer

A

Agermose	228, 229, 231, 238
Alberti	75, 120
Abort	135
Agent Orange	267
Akkord	259
Allways	87
Amagerbanen	152
Analfabetisme	71
Anarkist ⁰	130, 214
Andersen ^P , H.N. = ØK	92, 220
Andelsbevægelsen	34, 42, 113
Andelsboligforening	150
Andelsmejeri	279
Arbejderbeskyttelse	245
Arbejderbladet	237
Arbejdskamp	132, 246
Arbejdsmarkedsret	115
Arbejdsskade	245, 280
Arbejdstilsyn	248, 274
Arbejdsulykke	121
Asbestose	266
Aufseher	68, 74, 76

B

Barselsfeber	56
Bell, Graham	87
Berg ^P , Chresten	102
Bergsøe	268
Best ^P , Werner dr.	133

Blacklistet	113, 115, 119, 253, 272
Blokade	234, 270, 288
Boligspekulation	147
BOPA	132
B & O = Bang og Olufsen	87
Borgbjerg ^P , F. J.	113
Bresemann	220
Brix ^P , Harald	104
Broge, Hans	35
Brugsforening	41
Bruun, Bente-Ingrid	285
Brødrene Wright	97
Budweiser	267
Burmeister & Wain = B&W ⁰	91, 130
Bukh, Niels	180
Byfornyelse	108
Børnearbejde	246
Børnenes Kontor	180
Børs	124

C

Centralskole	45
Christian d. IX.	29, 102, 105
Charlie Chaplin	257
Cheminova	270
Chr. d. X.	126
Christiansborg Slot	110
Civil-ulydighed	26, 246, 288

D

Dalgas ^P Oberst	30, 51
Dannevirke	29
Dansk Arbejdsgiverforening	253
Danske Sukkerfabrikker	92

Stikordsregister

DAO	223	Folkekøkken	164
Darwin ^P	19, 85	Folkeskolelov	181
De samvirkende Fagforbund	102, 210, 217	Fosterfordrivelse-kvaksalvere	142
Den Europæiske Fællesbank	220	Franco ^P	11
Deklaration	272	Frederik d. 7.	29
Den katolske Kirke	10	Frederiksborg Slot	110
Den spanske Syge	107	Fregatten Jylland	80
Det danske Stålvalseværk	93	Fæste	17, 23, 48, 53, 74, 101
Diakonisse	176	Fæstningsbyggeri	105
Difteritis	175	Fødevarerkontrol	280
Dioxin	267, 269		
DKP	224, 237, 240	G	
DNT (sprøjtegift)	204, 276	Gandhi ^P	21
Due, Anker	228, 229, 238, 241	Gasværk	144, 171, 230
Dybbøl ⁰	29	Ge'leff ^P , Poul	104
E		Generalstrejke	217, 287
Ejderen	28, 29	Genteknologi	48
Edison, Thomas	87	Geschenck	128
Ellehammer	98	Glud og Marstrand	264
Enevælde	10	Gonorré	142
Engels ^P , Friedrich	21	Greenpeace	269
Engelsk syge	140	Grundlov	31, 99, 102
Epoxy.	234, 270	Grundtvig ^P	46
Estrup ^P Ministeriet	100, 104	Gullaschbaron	49, 124
EU	274, 285	Gældsfængsel	119
F		H	
Fabrikstilsyn	248, 262	Henningsen, Poul	238, 240
Fagforening	76	HGF = Høj Gammel Ford	95, 187
Fagligt møde	261	Hitler ^P	
Ferielov	277	Hjælpeskole	181
Flygtningepolitik	157	Hjuldamper	83
Folkekommissærernes Råd	122	Hoffman La Roche	268
		Holberg ^P Ludvig	

Stikordsregister

Hove	61	KOPA	132
Hoveri	16	Kongeåen	29
Huguenotter ⁰	12	Kooperativer	113
Husmandsforening	43	Kornordning	202
Husmænd	133, 194	KTAS Københavns Telefon A/S	92
Højskole	44, 46	Kul	144
I		L	
Imperialisme ⁰	20, 21	Landboforening	201
Industrialisme	20, 85, 102	Landbrugskonsulent	46, 193
Inseminering	50, 201	Landbrugsskole	46
Isbåde	84	Larsen, Aksel	237, 239
Isted	29	Lasalle ^P	
J		Lav ⁰ - naver - gå på valsen	
Jacobsen Brygger	110, 241	Lauritzen, J = DFDS	92
Jensen, Peder	88	Lenin	210
Jesuit ⁰		Liberalisme	19, 48, 85
Jødesmovs	169	Liberty skibe	131
K		Liebnecht ^P , Karl	123
Kanslergadeforlig	133	Livegenskab	16
Kartoffelsyge ⁰	140	LO	115, 210
Kedelpasser	65	Lock out	113, 121, 210, 217, 286
Kiel – Altona	81	Lurmærke	36, 40
Kluddebiks	169	Luxemburg ^P , Rosa	123
Koch, Ejler	227, 230	Lynetten	234, 270
Kold ^P , Christen	46	Løbedegn	45
Kolera	107	M	
Koks	144, 230	Masseproduktion	88, 95, 259
Kommunist	130, 206, 214	Mandela ^P Nelson	21
Kommunistpartiet	166	Marx ^P , Karl	21
Kongens Foged	153, 203	Mejetærsker	204
Konflikt	246	Mergelgrav	195
Kontrol	163	Militarisme	166

Stikordsregister

Miljøskade	245	Reichwehr	241
Monopol	19, 46	Rejsepas	22
Morse	86	Retsløs	75
Mühlensteth, Politimester	224	Reventlow ^P	12
Munck-Petersen, Arne	238	Rigsværn ⁰ det sorte	
Mundkurvcirkulære	102	Rochdale	40
Mæglingsforslag	114	Rousseau ^P	13
N		Rudolf Bergs Hospital	118
Napoleon Kejser	12	Rytter Justitsminister	211, 217
Naver ⁰	114, 128	Rytterskole	16
Nelson ^P , Horathio		Røde Hjælp	240
Neonazisme	21	Rødstrømpe	57
Nielsen, Marie	125	S	
Nielsen ^P , Martin	212, 221, 240	Sabotør	108
Noske ^P	241	Samfundshjælp	210, 217
P		Scavenius, Erik	101
Parlamentarisme	86, 99, 102	Seidenfaden politimester	211, 212, 217, 218
Pflugk-Hartung, Horst von	123	Seksualvejledning	142
Pio ^P , Louis	104	Selvbinder	62, 198
Plejl	63	Sennepsgas	269
Polio	175, 177	Septemberforlig	115, 218
Polske arbejdere	71, 195	Seveso	268
Pontoppidan ^P , Henrik		Sex-chikane	260
Potter, H.	79	Sikkerhedstjeneste	234
Poulsen, Valdemar	87	Sit Down Strejke	261, 287
Privatbanken	90	Skolebespisning	180, 223
Provisoriestyret	18, 99, 100	Skriftemål ⁰	
Påskekrisen	18, 99	Skruibrækker	210, 214, 242
R		Slaget på Fælleden	18, 99, 103, 209
Rationalisering	259	Slaget på Grøntorvet	124, 209
Rasputin	11	Smidt F.L.	263
Refshaleøen	131	Smiley	280
		Smørford	133, 187

Stikordsregister

Socialhjælp	121, 135, 217	Tietgen ^P , C. F.	84, 90, 91
Spartakus	123	Tin Lizzie	95
Specialarbejderforbundet	207	Tinnitus	282
Sperling, Johannes	124	Tjernobyl	269
Sporvogn kaldet Hønen	84	Tvangsauktion	203
Spærretid 1	33	Tuberkulose	107, 182
Socialdemokratiet 42, 104, 114, 181, 206, 221		Tvangsarbejdsanstalt	231
Socialkontor	156	Tærskværk	65
Spartakus	241	Tyendelov	31
Store Nordiske Telegraf-Selskab	92	V	
Staffe, Chr.	132	Vaccination	175
Stalin	13	Vejrlig	257
Stauning ^P	205	Verdensbank	220
Statsbankerot	25	Victoria Dronning	20
Stavnsbåndet	12, 15, 53	Viet Cong	267
Steincke	244	Vietnam	267
Strejke	75, 113, 133, 270	Voldgiftsret	115
Stænder	12, 27	Voltaire ^P	13
Stålværket i Frederiksværk	269	Vægter	100
Svinekort	202	W	
Sundhedspleje	175	Wall Street	133, 139, 219
Syndikalister	206	Watt, James	79
Sygekasselæge	165	Z	
Syfilis	142	Zahle ^P	126, 209, 240
Syndikalisme ⁰	130, 214	Ø	
Syrefabrik	166	ØKs Selandia	91
Syrevogn	84	Ørsted, H.C.	85
Sønderborg	123, 125	Østersølaks	269
T		Østre Landsret	237
Thalidomid	270	Å	
Thomsen, Sigurd	241	Åkjær, Jeppe	32
Tidlig hjem strejke	133	Århus Universitet	270
Tidsstudie	259		

Personregister

A

Andersen, H.N. (1852 – 1937): dansk erhvervsmand; etatsråd. Oprindelig sømand; stiftede firmaet Andersen og Co., der solgte og fragtede teaktræ fra Asien til Europa: Erhvervede skovkoncessioner i Asien (se mine bemærkninger om Chittagong Hills i Bangladesh). Stiftede Østasiatisk Kompagni (ØK) i 1897, som blev Danmarks største handelskompagni. Drev rederivirksomhed, skibsbygning (Naksov Skibsværft i hans fødeby), plantagedrift og fabrikation.

B

Berg, Chresten (1829-91): dansk politiker; vestjysk gårdmandssøn, lærer i Kolding og på Bogø, folketingsmand 1866-91. Skrev Venstres program 1872 og blev leder af Det forenede Venstre. Forlangte i en adresse til Christian 9. parlamentarismen indført; rejste på møder landet over de danske bønder til kamp mod Estrups provisorier og den militære prisgivelse af Jylland. Grundlagde De bergske Blade med samme formål. Samlede 1881 det 1877 splittede Venstre om «visnepolitikken.» Folketingets formand 1883-86; idømtes efter brud med Estrup 1885 seks måneders fængsel.

Best, Werner dr.(1903 – 89): Medlem af SS, berygtet for sin nådesløse terror i Frankrig og Polen før han som rigsbefuldægtiget kom til Danmark i 1942. Blev idømt dødsstraf som ansvarlig for terrorhandlingerne i Danmark. Højesteret ændrede dommen til 12 års fængsel; løsladt og udvist i 1951. Uden resultat har man uden at overanstreng sig efterforsket Bests rolle i krigsforbrydelser mod polakker og franskmænd. På ny tiltalt for mord i 1979; men man lod sagen falde i 1982. Ud gav i 1981: Den tyske politik i Danmark, hvor han fremstår som den uskyldige, der forsøgte af al kraft, men uden påviseligt held at skåne danskerne mod de fæle nazister.

Borgbjerg, F. (1866-1936): dansk politiker (Socialdemokrat) og redaktør; medarbejder ved Social – Demokraten 1890, bladets redaktør 1911. Folketingsmand fra 1898; Socialdemokratiets fører ved siden af Stauning; socialminister 1924-26 og undervisningsminister 1929-35. Var oppositionstidens folketaler og angriber og betegnede således Christian 10.s afskedigelse af ministeriet Zahle 1920 som et statskup.

Brix, Harald (1841 – 81): dansk socialist; hjalp sin fætter Louis Pio med at stifte det danske socialdemokratiske parti. I forbedringshus 1873-75 og 1877-80 p.gr. af agitation; kom efter Pios emigration i stærk opposition til den nye partiledelse.

D

Dalgas, Enrico Mylius (1828 – 94): Dansk officer; senere ansat ved jyske vejanlæg. Medstifter af Det danske Hedeselskab 1866 og dettes direktør til sin død. Kendt for udtalelsen: Hvad udad tabes, skal indad vindes, efter tabet af Sønderjylland 1864 og hedeopdyrk-

Personregister

ningens begyndelse. Mottoet er ikke oprindeligt Dalgas, men skal være udformet af den preussiske kong Friedrich Wilhelm 3. efter slaget ved Jena under Napoleonskrigene. Efter tabet af Sønderjylland i 1864 bestræbte man sig for at få så meget land under plov som muligt.

Darwin, Charles (1809 – 1882): britisk naturforsker. Studerede medicin og teologi. Foretog 1831 – 36 en jordomsejling som volontør. Især Galapagosøerne optog ham, da her var mange varianter arterne imellem, trods de små afstande mellem øerne. 24 år senere ud kom han med Arternes Oprindelse. Firkantet udtrykt forkyndte hans lære, at naturens overproduktion af individer medfører forskelle, således at de svageste bukker under, og kun de stærkeste overlever. Religiøse kredse har forsøgt at mane Darwins værker ned under jorden, men uden større held.

E

Engels, Friedrich (1820 – 95): tysk socialistisk forfatter og politiker. Arbejdede snævert sammen med Karl Marx og forelagde Det Kommunistiske Manifest på kongres i London i 1848. Udgav 2. og 3. bind af Karl Marx hovedværk Das Kapital. Anerkendtes som Karl Marx som den internationale socialismes fører.

Estrup, J(acob) B(rønnum) S(cavenius) (1825-1913): Folketingsmand 1854-55, landstingsmand 1864-98, kongevalgt landstingsmand 1900-13, indenrigsminister 1865-69, konseilspræsident 1875-94. Var som indenrigsminister en dygtig administrator, der blev populær på anlæg af Esbjergs havn og jernbaner i Jylland; gik imod fæsteaflysning. Hans politiske kongstanke var, at godsbesiddelse nødvendigvis måtte gøre en mand fædrelandskærlig og ansvarsbevidst; med kongens og det konservative landstings støtte mente han sig derfor berettiget til at ignorere det Venstre-dominerede folketing. Almindelig valgret var ”den største dårskab”, og parlamentarisme stred mod kongens grundlovsfæstede ret til at vælge ministre og Landstingets ligeret med Folketinget. Hans regering blev ved dannelsen spået en kort levetid, men sad i 19 år, fordi modstanderne var uenige indbyrdes og Estrup selv betragtede den politiske debat med ophøjet ligegyldighed, mens han fortsatte med at administrere landet. I forsvars-sagen (Københavns befæstning og udbygning af søforterne) gennemtvang han sin vilje og gav, da enighed var umulig, 1877 den første provisoriske (midlertidige) finanslov og fortsatte med provisoriske finanslove 1885-94. Slog til mod den voksende opposition med sagsanlæg mod pressen, gendarmeri mod riffeforeningerne, «Mundkurvs-cirkulæret» samt dom over C. Berg. Var genstand for et mislykket attentat 1885. Gik nødtvungen med på forlig med Bojsens Venstre 1894, hvorved Københavns befæstning vedtoges og provisorierne forkastedes. Gik af senere samme år, men var fremtrædende i Landstinget til sin død, bl.a. som modstander af grundlovsændringen. Estrup var således udtryk for de mest reaktionære kræfter her til lands, repræsenterede godsejerne og dermed overklassen. Tog på intet tidspunkt hensyn til den brede danske befolkning, som han af al magt undertrykte.

Personregister

F

Franco, Francisco (1892 – 1975): Spansk general, som udmærkede sig i Marokko mod rifkabylerne. Udnævntes til generalstabschef 1935 af den konservative regering, men forvist 1936 af folkefrontsregeringen som kommandant til De canariske Øer. Var stifter af det nationalistiske officersoprør, der udbrød i Marokko 17. juli 1936, blev oktober samme år som generalissimus borgerkrigens leder, støttet på Aksemagterne, og 1937 chef for den foreløbige regering i Burgos. Efter sin sejr i borgerkrigen 1. april 1939 Spaniens magthaver og leder af Spaniens eneste tilladte parti, Falangen. Spanien var neutral under Anden Verdenskrig.

G

Gandhi, Mohandas Karamchand Mahatma (1869–1948): se Bimd 7. Skabte Ikke-vold-metoden, den passive modstand mod vold. Erklærede sig 1939 for modstander af samarbejde med Storbritannien under Anden Verdenskrig; gik ind for Indiens deling 1947. Myrdedes af en fanatisk hindu, der var modstander af forsoning med muslimerne.

Géleff, Poul (1842 – 1928): dansk socialist; oprindelig lærer og journalist. Kom 1871 i forbindelse med Harald Brix og Louis Pio. Blev socialist; fængsledes 1872 sammen med Pio og sad atter i fængsel 1872 – 75. Rejste 1877 sammen med Pio ved politiets hjælp til USA og vendte først tilbage til Danmark i 1920 på opfordring af Socialdemokratiet.

Grundtvig, N. F. S (1783 – 1872): dansk præst og digter; Hørte som student fætterens Henrik Steffens' forelæsninger over tysk digtning og filosofi og blev klar over magten i «det levende ord.» Præst ved Vartov 1839. Tre rejser til England i 1830 – 32 påvirkede ham i liberal retning. Han arbejdede i Den grundlovgivende Rigsforsamling og senere i Rigsdagen for frihed i skole- og kirkeforhold, og i sine sidste år oplevede han at se nogle af sine ideer realiseret ved oprettelsen af folkehøjskoler, friskoler og valgmenigheder. Grundtvig er en af de store inspiratorer i dansk åndsliv.

H

Hitler, Adolf (1889 – 1945): Født i Braunau, Østrig, gjorde 1914 – 18 tjeneste på vestfronten som frivillig. Deltog 1920 i grundlæggelsen af National-Sozialistische Deutsche Arbeiter- Partei (NSDAP). Anklagedes efter et mislykket kupforsøg i München 1923 for højforræderi og idømtes 1924 fem års fæstningsarrest, men blev løsladt efter et halvt år. Han var anbragt under så behagelige forhold, at han kunne diktere Mein Kampf til sin medfange Rudolf Hess, Mein Kampf, som blev en bibel for nazisterne, som formand Maos Den Lille Røde senere blev for nogle kommunister. 20. juli 1944 rettede den tyske modstandsbevægelse et mislykket attentat mod Hitler. Da de russiske tropper stod i selve Berlin, begik Hitler selvmord i sit hovedkvarter 30. april 1945.

Personregister

Holberg, Ludvig (1684 – 1754): dansk, norskfødt forfatter; efter studentereksamen i København 1702 lærer i Norge. Opholdt sig 1706 – 08 i England, hvor han blev inspireret af de fordomsfri kritiske britiske oplysningsfilosoffer og begyndte at læse historie. Foretog 1714 –16 rejse til Frankrig og Italien; begyndte efter hjemkomsten sit skønlitterære forfatterskab. Megen opsigt vakte hans komiske heltepos Peder Paars (1719 – 20), der på én gang er en samfundssatire og en litterær parodi. Havde, påvirket af de britiske oplysningsfilosoffers ideer og Bayles revolutionerende leksikon, frigjort sig fra den gamle universitetstradition og den teologiske autoritet og i stedet sat troen på fornuften og erfaringen; dette sporede bl.a. i hans Introduktion til natur- og folkeretten (1715), og tendensen er endnu klarere i hans sene værker. Beskæftigede sig som ældre især med filosofiske og moralske problemer, bl.a. i romanen Niels Klims underjordiske rejse. Moralske tanker (1744) og Epistler 1– 5 (1748 – 54), hvor man sporer både hans tørre, ironiske lune og fornemmer hans følelsesmæssige skyhed. Holbergs ry og position i dansk litteratur skyldes især komedierne;. De fleste er karakterkomedier, bl.a. Den vægelsindede, Jean de France, Jeppe på Bjerget, Jacob von Thyboe, Erasmus Montanus og Den stundesløse; andre er sædeskildringer: Mascarade, Henrik og Pernille, Den honnette ambition og Barselstuen.

K

Kold, Christen (1816 – 70): dansk pædagog; den danske folkehøjskoles praktiske pioner, der virkeliggjorde Grundtvigs opdragelsestanker på selvoplevet grundlag og med sans for at inddrage også den jævne landbougdom. Hans højskole blev grundlagt i Ryslinge 1851 og blev forbilledet for senere højskoler. Datidens officielle skole misbilligede Kolds frie, fortællende undervisningsform, og han oprettede da 1852 en friskole for børn i Dalby. Kolds skoletanker, blev inspirerende for friskoler, efterskoler og højskoler landet over samt for den danske skole som helhed.

L

Lassalle, Ferdinand (1835 – 64): tysk filosof og politiker. Deltog under påvirkning af Marx i agitationen for et nationalt arbejderparti; dette skulle med demokratiske midler som den almindelige stemmeret og statsstøttede produktionsforeninger gennemføre socialismen som modvægt mod den såkaldte jernhårde lønningslov . Stiftede på dette grundlag Almindelig Tysk Arbejderforening 1863. Dræbt i duel.

Liebknacht, Karl (1871 – 1919): Pacifist; rigsdagsmand 1912; stemte 1914 som den eneste socialdemokrat mod krigsbevillingerne. 1916 idømt 4 års tugthus for pacifistisk og revolutionær agitation; benådet 1918. Stifter nyt socialdemokrati, venstrefløj, men bryder senere også med dette, leder Spartakist bevægelsen og dens oprør sammen med Rosa Luxemburg; stifter Kommunistpartiet, blev myrdet af tysk emigrant, spion og gestapoagent Pflugk von Hartung, der senere havde tætte forbindelser til ledende danske socialdemokrater i den danske regering.

Personregister

Luxemburg, Rosa (1870 – 1919): Polsk-tysk kommunistisk agitator og forsker.

Tilsluttede sig omkring 1900 det tyske socialdemokratiske partis venstrefløj. Uenig med Lenin om bl.a. kommunistpartiets organisation og rolle samt det nationale spørgsmål. Var fængslet 1915 – 18 for sin pacifistiske og revolutionære agitation. Sammen med Karl Liebknecht i spidsen for Spartakisterne 1918; myrdet af officerer fra gardens kavaleridivision.

M

Marx, Karl (1818 – 83): tysk socialistisk filosof og økonom. Grundlagde med Friedrich Engels marxismen. På en kongres i London forelagde de Det Kommunistiske Manifest. Marx blev landsforvist efter at have deltaget i revolutionen i Tyskland i 1848. Døde i London efter at have ført en kummerlig tilværelse. Hovedværk *Das Kapital*. Anerkendtes som Friedrich Engels som den internationale socialismes fører.

Mandela, Nelson Rohlihlala (f. 1918): sydafrikansk politiker; advokat. Fremtrædende medlem af afrikanerorganisationen African National Congress; fra 1956 gentagne gange arresteret og anklaget for spionage og forræderi; idømt livsvarigt fængsel 1964. Har skrevet *Under Sydafrikas apartheid* (1965; dansk samme år) og *Kampen er mit liv* (1978; dansk 1986). Hans daværende hustru, Winnie Mandela (f. 1934), deltog i ledelsen af det illegale ANC (erindringer: *Et stykke af min sjæl gik med ham*; dansk 1985). Hendes metoder mod apartheidmodstandere uden for ANC var ublide. De Klerks ny politik medførte 1990 Nelson Mandelas løsladelse og ANCs legalisering. ANC vandt valget 1994, og parlamentet valgte Nelson Mandela til landets præsident. Erindringer: *Vejen til frihed* (1994). Tildelt Nobels fredspris 1993.

N

Nelson, Horatio Nelson, Lord (1758 – 1805): britisk søofficer; bragte en sidste og afgørende fornyelse i sejskibstidens strategiske og taktiske principper, hvorved han afgjorde Napoleonskrigene til søs. Derved og ved sit initiativ, sin evne til at få det bedste ud af sine underordnede og sit utrolige personlige mod står han som en af søkrigshistoriens allerstørste. Præstesøn; sendt til søs, før han fyldte 13; hans onkel, der var kommandør, skrev: *Hvad har stakkels svagelige Horatio gjort, siden just han sendes bort til det barske søliv? Han oplevede mange barske ting, herunder kamp, før han 1777 blev løjtnant, og udmærkede sig i den grad, at han allerede 1779 steg til kaptajn og fregatchef. Senere faldt han i unåde i marineministeriet og tilbragte endog seks år i land på ventepenge, før han 1793 fik kommandoen over linjeskibet «Agamemnon.» Under en kamp i Middelhavet mistede Nelson synet på højre øje; men det forhindrede ham ikke i kort efter at angribe og erobre et fransk linjeskib, der var dobbelt så stort som hans eget. 1797 var han kommandør under admiral Jervis i slaget ved Kap St. Vincent. Jervis vandt en smuk sejr; men det var Nelson, der kronede den ved på eget initiativ at forlade sin position i linjen og afskære en spansk eskadre; han kæmpede alene mod syv skibe, til resten af briterne*

Personregister

nåede frem, hvorpå han personlig ledede entringen og erobringen af to af dem.

Derpå blev han kontreadmiral og adlet (ridder). Samme år førte han en mislykket ekspedition mod Canariske Øer og mistede sin højre arm. 1798 tilintetgjorde han den franske ekspeditionsflåde ud for Abu Qir, hvormed Napoleons eventyr i Østen var dødsdømt. Derefter blev han viceadmiral og Baron Nelson of the Nile. 1799 hjalp han kong Ferdinando med at generobre Napoli. 1801 afsejlede Nelson mod København under admiralen Sir Hyde Parker. Denne blev liggende med hovedstyrken i Sundet, mens Nelson udkæmpede Slaget på Reden 2. april. En overgang forekom situationen så betænkelig, at Sir Hyde gav signal til at afbryde kampen; men Nelson satte kikkerten for det blinde øje (Jeg kan virkelig ikke se noget signal) og fortsatte, til kronprins Frederik gik med til en våbenstilstand. Nelson fik ikke nedkæmpet den sidste forsvarslinje, men tilføjede danskerne seks gange så store tab, som han selv led, og Englands krigsmål blev opfyldt.

N

Nielsen Martin (1900-62), dansk kommunist, født i Gjødvad ved Silkeborg var af fattige kår. Efter forskelligt arbejdsmandsarbejde var han i 1921-22 aktiv i arbejdsløshedsbevægelsen i Randers og spillede i 1922 en fremtrædende rolle under generalstrejken i byen. I 1923 blev han indvalgt i DKP's hovedbestyrelse, og i 26 blev han ansat som partisekretær. I 1928-30 gik han på Lenin-skolen i Moskva. Det var en periode, hvor en del unge danskere blev uddannet i byen. I 1931 blev han kandidatmedlem af partiets centralkomite og ansat som forretningsfører for partiavisen Arbejderbladet. I 1934-41 var han redaktør af avisen, og i 1939 blev han indvalgt i Folketinget. 22. juni 1941 blev han arresteret. Han blev interneret i Vestre Fængsel og siden i Horserødlejren, hvorfra det ikke lykkedes ham at flygte 29. august 1943. Han blev sendt til koncentrationslejren Stutthof. Da lejren blev rømmet, blev fangerne sendt ud på en lang døds-march, og da de mødte den fremrykkende Røde Hær, blev han og 4 andre fremtrædende kommunister sendt til Moskva, hvorfra han den 30. maj 1945 via Sverige vendte tilbage til Danmark, hvor han kunne indtage sin plads i partiets ledelse og i Folketinget. Han har beskrevet sine oplevelser i Stutthof i 3 erindringsbøger: Rapport fra Stutthof (1947), Undervejs mod Livet (1949) og Fængselsdage og fangenætter (1949). I 1952 blev han medredaktør af partiavisen Land og Folk. En post han bevarede frem til 1960. Under partikampen i 1956-58 stod han på CK-flertallets side overfor Aksel Larsen, og han kom til at indtage en fremtrædende position i det bitre opgør.

Noske, Gustav (1868 – 1946): tysk politiker, socialdemokrat. Greb ind mod opstanden i Kiel 1918, knuste kommunistopstand januar 1919: Krigsminister 1918 – 20, overpræsident i Hannover 1920 – 33. I koncentrationslejr 1944 – 45. Kaldte sig med rette for «Blodhunden.»

Personregister

P

Pio, Louis (1841– 94): dansk socialistisk politiker; officersuddannet.

Oprettede 1871 en dansk afdeling af Internationale med sig selv som stormester samt startede ugebladet Socialisten. Efter et arbejdermøde på Fælleden i København 1872, hvortil han havde indkaldt, arresteredes han og idømtes 5 års fængsel. Løsladt 1873; genvalgt som Internationales formand 1876, men nedlagde 1877 formandsposten og rejste til USA, øjensynlig underkøbt af politiet. Forsøgte i USA forgæves at grundlægge små socialistisk prægede samfund i Kansas og Florida og sendte herfra skrifter og artikler til Danmark, hvori han forsvarede sin emigration. Pio var præget af Lasalles ideer om produktionsforeninger.

Pontoppidan, Henrik (1857– 1943): dansk forfatter; broder til Knud og Morten Pontoppidan. Præstesøn; opvokset i Randers. Studerede ved Polyteknisk Lærestanstalt til 1879, men afbrød studierne lige før den afsluttende eksamen. Allerede i Pontoppidans første bøger, novellesamlingerne Stækkede vinger (1881), Landsbybilleder (1883) og Fra hytterne (1887), anslås forfatterskabets hovedmotiver: konflikten i det enkelte menneske mellem arv og miljø, mellem fantasti og livsduelighed. Pontoppidans romaner forener overbevisende skildringen af psykologiske forhold med miljøskildring. Pontoppidan modtog 1917 Nobel-prisen.

R

Reventlow, Christian Ditlev (1748 – 1827): dansk statsmand, lensgreve og godsejer; broder til Ludvig Reventlow. Efter lærerige udenlandsrejser tilknyttet centraladministrationen 1774; gennemførte snart nye driftsmåder, udskiftning, partiel hoveriafløsning og arvefæste på sine godser. Modstander af Høegh-Guldberg. Som leder af Rentekammeret 1784 – 1813 pionér for landboreformer, især i Den store Landbokommission sammen med Colbjørnsen. Tilhænger af frihandel og folkeoplysning. Fra 1797 medlem af Gehejmestatsrådet. Gjorde en indsats for forstvæsenet, bl.a. ved skovfredningsforordningen af 1805. Forholdet til kongen blev køligere, og efter sin afsked 1813 tog Reventlow sig mest af sin egen godsdrift og deltog, skønt medlem, ikke i Gehejmestatsrådets møder.

Rousseau, Jean (1712 – 78): fransk – schweitzsk forfatter. Ven med Voltaire. I en afhandling beskriver han ejensomsrettens skæbnesvangre indflydelse og opstiller demokratiet som ideal. I romanen Emlie fremsætter han revolutionerende pædagogiske tanker om børns opdragelse i frihed. Rousseau blev en af den tids største banebrydere og hans tanker fik virkning år frem.

S

Stauning, Th (1873 – 1942): Dansk politiker; cigarsorterer.

Personregister

Fagforeningsformand 1896 – 1908; medlem af Folketinget 1906 (Socialdemokratiet), af Borgerrepræsentationen i København 1913, formand 1919 – 24; formand for sit partis rigsdagsgruppe. Danmarks første socialdemokratiske statsminister 1924 – 26; derpå atter statsminister 1929 – 42; tillige erhvervsminister 1924 – 26, fiskeriminister 1929 – 33 samt forsvarsminister 1933 – 35. Staunings politik medvirkede til, at Socialdemokratiet i stigende udstrækning forlod socialiseringspolitikken til fordel for et parlamentarisk samarbejde, som især gennemførtes med Radikale Venstre. I 1930. erne udvidedes, med bl.a. Kanslergade-forliget 1933, samarbejdet til at gælde såvel Venstre som Konservative Folkeparti; samtidig iagttog Stauning i udenrigspolitikken en streng neutralitet for ikke at tirre Tyskland; denne politik var ligeledes Staunings ledetråd under besættelsen. Stauning sympatiserede med den nazistiske effektivitet.

T

Tietgen, C. F. (1829 – 1901): dansk finansmand. Grosserer i København 1855; direktør for Privatbanken i København fra dens start 1857 og viste sig på denne post som storslået initiativtager til oprettelse og samling af mange store selskaber, bl.a. DFDS (1866), Store Nordiske Telegraf-Selskab (1869), De Danske Sukkerfabrikker (1872) og Burmeister & Wain's Maskin- og Skibsbyggeri (1872) samt KTAS (1882).

V

Voltaire Francois de (1694 – 1778): Forfatter og filosof. Skrev mere end 18.000 breve og flere historiske afhandlinger. Sad to gange i Bastille og blev landsforvist til England. Opholdt sig fra 1750 – 53 hos Frederik d. anden af Preussen. Hans værker fik mange år frem stor indflydelse på fransk og europæisk åndsliv.

Z

Zahle, Carl (1866 – 1946) dansk politiker. Medstifter af Radikale Venstre. Statsminister samt justitsminister fra 1918. Gennemførte grundlovændringen 1915, hvor kvinder fik stemmeret. Blev afskediget af Christian den 10'ende i 1920. Justitsminister 1928 – 35, medlem af Landstinget og dets formand fra 1936 – 39.

Ordforklaring

A

Anarkist

Anarkisme (græsk): politisk opfattelse og bevægelse, der fordømmer al statsmagt ud fra den teori, at mennesket er godt, men først i fuldstændig frihed kan udvikle sit samfundssind, samt at ingen har ret til at herske over andre, da alle er født lige. Anarkister mener sig derfor berettiget til at bekæmpe statsmagt med alle midler, herunder simpel vold. Den russiske forfatter Tolstoj går modsat andre anarkister ind for passiv modstand ved at nægte at betale skat og gøre militærtjeneste. (Civil ulydighed.)

B

B & W: Motorfabrikken lå sammen med Burwain på Christianshavn, støberiet lå på Teglholmen i Sydhavnen og skibsværftet på Refshaleøen ved Lynetten. Hvis man stod på Langlinje en vintermorgen, kunne man høre lufthamrene og se de glødende nitter suse igennem luften. Skibene blev dengang nittet sammen; svejseteknikken kom først frem under krigen. Da de tyske ubådes sænkninger af allierede skibe havde nået katastrofale højder, begyndte USA at bygge skibe på samleband. Disse skibe blev kaldt Libertyskibe, da man manglede erfaring for denne nykonstruktion skete ofte det, at skibene i stormvejr på grund af høj sø knækkede midt over; halve skibe drev hjælpeløse rundt med deres besætninger. På Refshaleøen var stilladser med afsatser bygget op langs skibssiden. På disse stod skibsbyggere med en feltesse og varmede nitterne, til de var rødgødende, de blev kastet en etage ned og grebet i «den høje hat,» en jernbeholder, og stoppet i hullet, hvorefter nitteren hamrede løs, mens makkeren holdt igen på den anden side. Far tog mig engang ud på værftet og viste mig en stor damper, hvor nitterne ligefrem var klippet over i skibssiden på grund af bevægelserne i høj sø. Lejderne, trapperne udvendig var vredet rundt som af en kæmpe. Arbejderne på B & W s afdelinger var toneangivende under hele besættelsen i arbejdnernes kamp mod nazisterne.

D

Dybbøl: landsby på Sundeved ved Sønderborg; centrum i dansk historie 1848, 1864 og 1920. Under Treårskrigen fandt der træfninger sted ved Dybbøl i maj 1848. I 1864 trak hæren sig efter Danevirkes rømning tilbage til Als og Dybbøls ti skanser, der trods deres mangelfulde stand skulle skaffe soldaterne dækning mod de preussiske tropper. I seks uger holdt den danske hær stand mod beskydning fra fronten og fra Broager, indtil de sønderskudte skanser stormedes 18. april og indtoges efter et tappert forsvar, hvorefter den danske hær måtte trækkes tilbage til Als. Dybbøls skanser og Dybbøl Mølle blev efter kampene et fredet nationalt symbol og derfor det sted, hvor Christian 10., regering og rigsdag mødtes med sønderjyderne for at fejre Genforeningen 11. juli 1920.

Danske og tyske krigergrave fra 1864 findes her.

Ordforklaring

H

Huguenotter: Frankrigs calvinister i 16. og 17. årh. De reformerte fik især tilslutning fra landadel, det lavere borgerskab og håndværkere. I et halvt århundrede omkring 1600 var huguenotterne ofte mere et politisk parti end et trossamfund. Var i 16. årh. udsat for katolsk forfølgelse, som 1562 udartede til en regulær krig, der med hyppige afbrydelser varede til Henri d. 4.s tronbestigelse 1593. På Bartholomæusnatten 1572 foranstaltedes i Paris et massebord på huguenotdelen. 1598 fik huguenotterne endelig religionsfrihed ved Ediktet i Nantes; men forfølgelserne fortsatte under Louis 13. I 1685 ophævede Louis 14. huguenotternes rettigheder, og dette medførte masseudvandring, især af håndværkere, til de omliggende lande, også til Danmark, hvis næringsliv herved fik en kraftig opblomstring. 1791 fik huguenotterne atter fuld borgerret i Frankrig. Navnet er måske en forvanskning af tysk Eidgenosse, dvs. en edsforbunden, en mindelse om, at bevægelsen udgik fra Schweiz.

I

Imperialisme: et imperium er et kejserrige. Det engelske kolonirige var et imperium. Den politik, man førte, var imperialism; altså kolonipolitik. Alle kolonimagterne undertrykte og udbyttede lokalbefolkningen hensynsløst.

J

Jesuiterordenen: Societas Jesu, S.J.; romersk-katolsk ordenssamfund, stiftet 1534 af Ignatius Loyola; stadfæstet af paven 1540. Ordenen er ikke et munke-, men et præstesamfund; ledelsen er strengt centraliseret hos ordensgeneralen i Rom, der umiddelbart er underlagt paven. Opbygningen er militær; streng lydighed mod overordnede kræves, med visse etiske forbehold; foruden de almindelige ordensløfter om fattigdom, kyskhed og lydighed har jesuitterne et fjerde løfte om ubetinget lydighed mod paven. Uddannelsen til jesuit er omhyggelig og langvarig, nu normalt 10 år. Jesuiterordenen beskæftiger sig især med mission og undervisning; mange jesuitter har været og er fremragende videnskabsmænd. Desuden var ordenen virksom for vedtagelsen af dogmet om pavens ufejlbarhed. I Paraguay overtog jesuitterne helt magten og styrede landet som en gudsstat. I Asien var deres mission særlig virksom, fordi de forstod at tilpasse sig forholdene i de fjerne lande og tillempede deres krav til de omvendte efter stedlige forhold. Denne metode (kaldt akkommodation) blev stærkt angrebet af andre katolske missionærer, og paven gav disse medhold. I Europa spillede jesuitterne en afgørende rolle i modreformationen, navnlig i Tyskland. Efterhånden vandt ordenen stor politisk og økonomisk indflydelse; jesuitter var skriftefædre ved hoffene, deres skoler og akademier havde stærk søgning, endog af protestanter, og ordenen drev udstrakt handels- og bankvirksomhed.

I det 18. årh. førte alt dette til en reaktion.

Ordforklaring

Man frygtede ordenens indflydelse; man angreb dens forretninger og dens morallære; man tilskrev den, ikke ganske med rette, princippet «hensigten helliger midlet.» Ordenen blev udvist fra en række lande, og under politisk pres opløste paven den 1773. I Rusland, Preussen og Østrig fandt regeringerne dog jesuiterskolerne så nyttige, at man opfordrede dem til at fortsætte; og 1814 genoprettede paven ordenen. I 19. årh. blev den atter forbudt i en del katolske lande i perioder, hvor disse havde liberale regeringer. Norges grundlov af 1814 forbød jesuitter adgang til riget; forbudet blev først hævet 1956.

K

Kartoffelsyge skyldtes, at man kun havde kartoffelvand som føde, kroppen svulmede derfor op.

L

Lav – naver – valsen – geschenck Lav: Laug; organisation af håndværksmestre inden for et bestemt fag. Lavene opstod lokalt i middelalderens byer med de gamle gilder som organisatorisk forløber. De forskellige lav blev snart så stærke, at de kunne tilkæmpe sig monopol på det pågældende håndværksarbejde; en væsentlig forudsætning herfor var, at de fleste håndværk var forbudt uden for byerne indtil næringsloven af 1857. Lavet skulle varetage fagets og standens interesser og omfattede oprindeligt både mestre og svende, efterhånden kun selvstændige mestre, da svendene dannede egne organisationer. Lavets reglement hed skråen og formanden oldermand. Til lavene knyttedes tidligt en velgørende virksomhed, der især omfattede gamle medlemmer og enker; mange lavs virksomhed gennemvævedes efterhånden med talrige traditioner og symboler, af hvilke en del i nyere tid er overført til frimureriet. De gamle lav forsvandt i løbet af 19. årh., og kun navnet og selve håndværksorganisationen er tilbage, idet monopolerne blev brudt og med dem også det stærke faglige sammenhold.

Lobbyisme: Lobby = korridor. Store firmaer har fast ansatte folk i parlamenter, eksempelvis i Det Hvide Hus og Europaparlamentet. Politikerne påvirkes på forskellig vis, med smarte damer, rejser, gaver og formuer. Det kaldes bestikkelse eller korrupsion. Disse forbrydelser er så dygtigt gennemført, at de kun yderst sjældent afsløres. Medierne overanstrenger sig næppe heller.

N

Naver: en forkortelse for skandinaver; rejsende håndværkere fra Skandinavien. I folkmunde kaldtes disse ungsvende for: Farende svende. Se Lav.

R

Rigsværn Sorte Det: fra 1918 og frem til 1933 oprettede resterne af den tyske Værnemagts officerer illegale terrorkorps støttet af højfinansens.

Ordforklaring

Fememorderne var blot en af flere specialkorps indenfor Det sorte Rigsværn. Rigsværnet var særdeles aktive i bekæmpelse af folkeopstande ikke blot i Tyskland, men også i de baltiske stater og Finland, hvor 26.000 arbejdere blev myrdet. Danske frivillige har deltaget i disse massakrer. Rigsværnets medlemmer fortsatte siden deres terrorvirksomhed i de nazistiske terrorkorps.

S

Skriftemål: syndsbeholdelse, aflagt for præsten. Ifølge Luthers Lille katekismus består skriftemålet af to dele, først at man bekender synderne, dernæst at man modtager absolution eller tilgivelsen fra skriftefaderen som fra Gud selv. I biskoppernes Vejledning i Den danske Folkekirkes Gudstjenesteordning er anført de gældende bestemmelser for det lønlige skriftemål, den personlige afløsning, som Confessio Augustana udtrykkelig kræver bevaret (art. 11); til denne ordning er i særlig grad knyttet præstens tavshedspligt. Det såkaldte fælles skriftemål bruges i nogle evangeliske kirkesamfund med tilsvarende fælles absolution som indledning til nadverhandlingen; men mange steder, også i folkekirkelige menigheder, er det fælles skriftemål ophørt at eksistere som fast del af gudstjenestens liturgi. I Romerkirken tillægges skriftemålet sakramental karakter.

Syndikalisme: revolutionær arbejderbevægelse, som udelukkende vil bygge arbejdernes kamp på fagforeningerne og på disses kampmidler. Opstod i Frankrig mod slutningen af 19. årh.

Litteraturhenvisning

Arbejdsmiljørådets Service Center.

Danmarks største arbejdsplads. Richard Willerslev. Amadeus/Lokalhistorie.

Dansk Sygeplejehistorisk Museum. Inger-Marie Børgesen

Den ulige Frihed. Finn Stendal Petersen. Odense Universitetsforlag 1990.

Den Internationale Arbejderforening For Danmark.

Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie i samarbejde med Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 1985.

Historisk Tidsskrift. Bind 89. Hæfte 2. Den danske historiske Forening 1989.

Landbruget nr. 1. 1919 – 1959. Landbrugsrådets 40 års jubilæum

Nakskov 31 - Søren Koldstrup, - ISBN 87 87 528 207

Nakskov 1931 – Ådalen 1931. Tillæg til: Fra klassekampens slagmark i Norden.
Carl Heinrich Petersen.

Polske landarbejdere i Danmark og deres efterkommere.

Georg Nellesmann. Nationalmuseet

Ottesens to gaver til arbejderbeskyttelsen. Torben Larsen.

Socialisternes Sag. Georg Kringelbach. Thanning og Appel 1873.

Staten og de besiddelsesløse. Tyge Krogh. Odense Universitetsforlag 1987.